

ƏLƏMDAR BAYRAMOV
Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi
kafedrasının müəllimi

MÜASİR DÖVRDƏ ALİ MƏKTƏB DƏRSLİKLƏRİNİN NƏŞRƏ HAZIRLANMASI, TƏRTİBATI VƏ REDAKTƏSİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Dərskilər və dərs vəsaitləri dünyada nəşr olunan ədəbiyyatın əhəmiyyətli bir hissəsini təşkil edir. Ayrı - ayrı ölkələrdə bu ümumi ədəbiyyatın 45 - 50, bəzi ölkələrdə isə 60% - ni təşkil edir. Azərbaycanda dərsliklərin nəşrinə XX əsrin 20 - ci illərindən başlanılmışdır. Bu işlə daha çox Azərnəşr və Maarif nəşriyyatları məşğul olmuşdur. Bu proses uzun bir yol keçmiş və hazırkı səviyyəsinə gəlib çatmışdır. Dərs kitabları nisbətən dəyişməz xarakter daşıyır və uzun müddət istifadə olunur. Bununla yanaşı onların müasir dövrə uyğunlaşdırılması aktual məsələlərdən biridir. Ölkəmiz müstəqilik əldə etdikdən sonra təhsildə aparılan islahatlar, təhsil sisteminin dəyişməsi dərsliklərin yeni variantlarının hazırlanmasını zəruri etmişdir. Yeni texnologiyaların inkişafı, müasir dünyanın tələblərinə uyğun aparıcı elmlərin meydana gəlməsi bu zərurəti daha da artırmışdır. Müasir dövrdə bütün tədris ocaqlarında dərslik və dərs vəsaitlərinin sayca və İnformasiya baxımından tələbatı tam ödəməməsi, istifadə olunan dərsliklərin tam şəkildə latın qrafikası ilə çap edilməməsi, tədris ədəbiyyatının xarici dillərdən tərcüməsi məsələləri, qonorarın təyin edilməməsi, elektron dərsliklərin azlığı və s. bu sahədə olan problemlər sırasındadır. Son illər bütünlükdə nəşriyyat işi sahəsində olan nailiyyətlər bu sahəyə də müsbət təsirini göstərmişdir. “Nəşriyyat işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununun qəbulu, “Müəllif hüquqları və əlaqəli hüquqlar haqqında” qanunun qəbulu bu nailiyyətlər sırasındadır. Bu qanunların qəbulu ilə əlaqədar olaraq müvafiq sahədə olan hüquqi boşluqlar aradan qaldırılmışdır ki, bunlar yüksək dəyərləndirilməlidir.

Sovet dövründə Azərbaycanda tədris ədəbiyyatının nəşri ilə əsasən “Maarif” nəşriyyatı məşğul olurdu. Azərnəşrin bazası

əsasında yaradılan bu nəşriyyat ötən əsrin 70 - 80 - ci illərində öz fəaliyyətinin məhsuldar dövrünü yaşamışdır. Nəşriyyat respublikada bu sahədə ixtisaslaşan yeganə böyük müəssisə idi. Alternativ olmadığından nəşriyyat öz gücündən çox nəşr yükü götürməli olurdu. Bu işə həm poliqrafik icra, həm də redaktə və korrektura baxımından problemlər yaradırdı. Bununla yanaşı “Maarif” nəşriyyatının bu sahədə olan əməyi danılmazdır (1.s.45). Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra nəşriyyatın fəaliyyəti zəiflədi və yeni dövrün tələbləri ilə uzlaşa bilmədi. Təhsil Nazirliyi vəziyyətdən çıxış yolu kimi tədris ədəbiyyatının nəşrini həyata keçirəcək yeni nəşriyyatın yaradılması təşəbbüsünü irəli sürdü və 1992 - ci ildə Respublika Nazirlər Kabinetinin müvafiq sərəncamı ilə “Öyrətmən” (indiki “Təhsil”) nəşriyyatı yaradıldı. İlk dövrlərdə məhdud imkanlara malik olan nəşriyyat professional kollektiv yaradaraq öz məqsədlərinə nail olmağa səy göstərdi. Bu nəşriyyat yeni dövrün tələblərinə uyğun müasir və milli dərsliklərin yaradılması istiqamətində öz fəaliyyətini gücləndirdi. Hazırda respublikamızda dərslik nəşrinin mühüm hissəsini məhz “Təhsil” nəşriyyatı həyata keçirir. Nəşriyyatın ötən il buraxdığı dərslik və dərs vəsaitlərinə nümunə kimi “Müasir Azərbaycan dili”, “Azərbaycan dili tədrisinin bəzi məsələləri” və s. göstərmək olar. Hazırda nəşriyyatın müvafiq redaksiyaları, təcrübəli kadr potensialı və müasir poliqrafik bazası mövcuddur. Tədris ədəbiyyatının nəşri ilə ölkəmizdə ayrı - ayrı təhsil ocaqlarına məxsus nəşriyyatlar da məşğul olur. Bakı Universiteti Nəşriyyatını bu sırada xüsusilə fərqləndirmək olar. Nəşriyyat son dövrlər Universitet rəhbərliyinin xüsusi qayğısı nəticəsində müasir avadanlıqlarla təhciz olunmuşdur ki, bu da öz növbəsində dərslik və dərs vəsaitlərinin, proqramların çapını qısa vaxt ərzində və yüksək keyfiyyətlə həyata keçirməyə imkan verir. Müasir dövrdə respublikamızda dərslik nəşri ilə özəl nəşriyyatlar da məşğul olur. Bu nəşriyyatlar adətən Təhsil Nazirliyinin elan etdiyi tenderdə qalib gəldikdən sonra bu işə cəlb olunurlar. Özəl nəşriyyatlardan bu sahədə xüsusilə fərqlənəni “Çaşıoğlu” nəşriyyatıdır. Nəşriyyatın buraxdığı dərsliklər poliqrafik icra baxımından diqqəti daha çox cəlb edir. Nəşriyyat eyni zamanda Azərbaycanda elektron dərsliklərin yaradılması yönündə də ilk addımlarını atmışdır. Elektron dərsliklərin nəşri günün ən ciddi tələblərindən biridir və artıq dünya ölkələrində bu sahədə xeyli təcrübə var. Elektron dərsliklərin oxucusu

nəşri yalnız gözləri ilə deyil, digər duyğu orqanları vasitəsilə də mənimsəyir ki, bu da qavramanı xeyli asanlaşdırır.

Bütün uğurlarla bərabər dərslik nəşrində müəyyən problemlər də mövcuddur. Bu gün qarşıda duran ən mühüm vəzifə yeni, milli dərsliklərin yaradılmasıdır. Fikrimizi ümumiləşdirərək söyləyə bilərik ki, dərsliklərin nəşrində vaxtı keçmiş sovet praktikasından artıq imtina edilməlidir. Modern dərsliklərin yaradılması istiqamətində bütün səylər birləşdirilməli, inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsindən istifadə edilməlidir. Xüsusilə ölkəmizdə dərslik müəlliflərinə qonorarın verilməsi məsələsində anlaşılmaqlıq mövcuddur. Təhsil nazirliyinin müvafiq qərarı ilə nəşriyyatların hər çap vərəqinə görə dərslik müəllifinə verəcəyi qonorarın həddi müəyyənləşdirilmişdir. Lakin mütəxəssislər bu həddi çox aşağı hesab edir və bunu müəllif hüquqlarının pozulması kimi qiymətləndirirlər (2.s.28). Ümumiyyətlə dərslik nəşrinin maliyyələşdirilməsi sahəsində ciddi problemlər mövcuddur. Dərslik müəllifləri çox vaxt əsərlərini öz hesablarına buraxdıqlarına görə onların tiracı az, poliqrafik icrası isə aşağı səviyyədə olur. Bu problemin yeganə çıxış yolu fikrimizcə dövlətin bu işi öz üzərinə götürməsi ola bilər. Orta məktəblər üçün dərsliklərin nəşrinə dövlət tərəfindən vəsait ayrılrsa da hələlik bu ali məktəb dərsliklərinə şamil edilmir. 2008 - ci ildən bu istiqamətdə real addımların atılacağı gözlənilir. Bu sahə ilə bağlı ölkə rəhbərliyinin göstərişi ilə xüsusi proqram hazırlanır və proqramın icrasına başlamaq cari ildən nəzərdə tutulub. Bu istiqamətdə ilk addımlar artıq Bakı Dövlət Universitetində atılmışdır. Universitetin rektoru akademik, millət vəkili Abel Məhərrəmovun göstərişi ilə qrif almış dərsliklər universitetin maliyyə ödəmələri hesabına müəyyən tiracla çap edilir. Bu təşəbbüsə digər ali təhsil məktəbləri də qoşulsalar problemin həllində real nəticələr əldə etmək olar.

Dərslik kimi nəzərdə tutulmuş kitab bu statusu almaq üçün müvafiq qrifə malik olmalıdır. Bunun üçün öncə müəllif və ya müəlliflər müvafiq proqram əsasında dərsliyi hazırlayıb, müvafiq müzakirələrdən və aidiyyətli elmi şuradan keçirməlidir. Müvafiq prosedur sənədləşmədən keçən dərslik Təhsil Nazirliyinə təqdim edilir. Burada dərsliyə qrif verilməsinə baxılır. Nazirliyin elmi - metodik şurası əlyazmanın dilini, məzmununu, mövzusunu, elmi səviyyəsini azı bir ay müddətində müzakirə etdikdən və müvafiq yoxlamalardan keçirdikdən sonra onun

dərslük kimi yararlı olub - olmaması haqqında rəy verir. Əgər rəy müsbətdirsə nazirliyin Dərslük və Nəşriyyat şöbəsi əlyazmanın dərslük kimi təsdiqinə əmr verir və onu müvafiq qriflə təmin edir.

Müasir dövrdə milli dərslük yaradılması məsələsi əsas problemlərdən biri kimi qalmaqdadır. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra bu məsələ zamanın tələbi kimi geniş şəkildə gündəmə gəldi. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev bu məsələyə həssaslıqla yanaşmış və aşağıdakı fikirləri söyləmişdir: “Dövlət müstəqilliyinin xalqa bağışladığı nemətlərdən biri də odur ki, biz artıq təhsil sistemimizi xalqımızın, millətimizin tarixinə, mənəviyyatına, ənənələrinə uyğun qururuq. Burada dərslüklərin dəyişilməsi, yeni dərslüklərin yaradılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bilirəm ki, bu asan iş deyil. Mən bu gün həm Təhsil Nazirliyinə, həm də Nazirlər Kabinetinə qəti şəkildə təklif edirəm ki, onlar dərslüklərin dəyişilməsi, müstəqil Azərbaycanın tarixinə, həyatına uyğun yazılması ilə məşğul olsunlar. İndi dərslük alanlar gərək mütləq və mütləq bizim yeni dərslüklər əsasında oxusunlar”(6).

Dərslük nəşrində ortaya çıxan yeniliklərdən biri də elektron dərslüklərin hazırlanmasıdır. Müasir dünyada İnformasiyanın yaradılması, saxlanması və ötürülməsi müxtəlif texniki vasitələr əsasında həyata keçirilir. Son illər bu proses yüksələn dinamika ilə bütün dünyada gedir və dönməz bir prosesdir. Bu da elektron nəşrlərin istehsalı ilə əlaqədardır. Müasir dövrdə elektron nəşrlər getdikcə sosial əlaqə və İnformasiya vasitəsinə çevrilməkdədir. Hazırda nəşrlər multimedia texnologiyası əsasında zənginləşir, nəşrlərə mətnlə yanaşı səs, animasiya, video effektləri də əlavə olunur. Bu sistem qavramada, operativlikdə, məlumat axtarışında və s. məsələlərdə olduqca əlverişli olduğu üçün dərslüklərin də bu üsulla hazırlanmasına müasir dünyada əhəmiyyət verilir və ənənəvi dərslüklərdən fərqlənən elektron dərslüklərin yaradılması istiqamətində real addımlar atılır. Azərbaycan da dünya birliyinin üzvü və regionun lider dövləti olaraq bu proseslərdən kənar qalmamalı və bütün səylərini birləşdirməlidir. Bu cür dərslüklər CD - lər və beynəlxalq şəbəkə - Internet vasitəilə yayımlanır. Qərbi ölkələrdə elektron dərslüklər demək olar ki, ənənəvi dərslükləri üstələyib. Azərbaycanda da belə nümunələr hazırlanmışdır. Orta məktəb dərslüklərinin elektron variantlarına rast gəlmək mümkündür. Ali

məktəblərdə isə bu problem hələ də aktual olaraq qalır. Bu sırada istisna kimi Xəzər Universitetinin adını çəkmək olar.

Dərslik hazırlanarkən xüsusi fikir verilən məqamlardan biri də dərslik müəllifləri ilə bağlıdır. Hər hansı bir sahənin mütəxəssisi heç də dərslik üçün müəllif ola bilməz. Dərslik yazan müəllifin müəyyən sahədə kifayət qədər elmi biliyi və təcrübəsi olmalıdır. Eyni zamanda o, pedaqoji işi də incəliklərinə qədər bilməlidir. Dərslik müəllifi müəyyən edilərkən müəllifin həyat təcrübəsi, pedaqoji fəaliyyəti, elmi ictimaiyyət arasında tanınması və nüfuz sahibi olması mütləq nəzərə alınmalıdır və bu kriteriyalara cavab verən mütəxəssis dərslik yazmaq işinə cəlb edilməlidir. Dərslik müəllifləri seçilərkən onların namizədliyi müvafiq elmi - metodiki şüradə müzakrə olunur və qərar çıxarılır. Xüsusilə xarici dil dərsliklərini yazan müəlliflərin peşəkarlığına və təcrübəsinə ciddi fikir verilir. Bu dərslikləri yazan müəlliflər dərslik yazdıqları dili mükəmməl bilməli, onun qayda - qanunlarına əməl etməlidirlər.

Dərslik anlayışı mürəkkəbdir. Dərsliklər mövzusuna görə, oxucu qrupuna və elmi tutumuna görə fərqlənirlər. Dərs kitabları da digər kitablar kimi İnformasiya daşıyıcısıdır. Eyni zamanda elmi əsərdir, ideoloji, tərbiyəvi funksiya daşıyır və ən əsası tələbələrin elmi və həyati biliklərə yiyələnməsinə xidmət edir. Dərslik müəyyən sistemə əsasən bilikləri ardıcıl və sistemli şəkildə, sadədən mürəkkəbə doğru prinsipi ilə oxucusuna çatdırır. Dərsliklər tərtib olunarkən onların mənimsəmə dərəcəsi nəzərə alınmalıdır və əldə edilən biliklər təcrübədə tətbiq edilməlidir. Dərslik hər hansı bir fənnin öyrənilməsinə xidmət edən çap məhsuludur və onun hazırlanmasında bu unudulmamalıdır. İnformasiyalar, elmi biliklər elə şəkildə yerləşdirilməlidir ki, onun qavranılmasında, problemlərin qoyuluşunda və izah olunmasında anlaşılmaqlara yol verilməsin. Dərsliyin hazırlanması elmi, intellektual, texniki və yaradıcı xarakterli mürəkkəb bir prosesdir. Bu proses dərsliyin layihələşdirilməsi, dərsliyin yazılması, dərsliyin istehsalı mərhələlərindən ibarətdir. Bu mərhələlərin hər biri isə özünə xas prosedur qaydalardan ibarətdir. Dərslik layihələşdirilərkən ona olan tələbatın öyrənilməsi, tədris prosesinin konsepsiyasının müəyyənləşdirilməsi, dərsliyin proqrama uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi, təcrübəli müəllif, təhsil və nəşriyyat işçiləri ilə məsləhətəşmək, nümunə üçün bir fəslin yazılması və s. prinsiplial məsələlərə xüsusi fikir

verilməlidir. Bundan sonra dərslinin yazılması, daha sonra isə onun poliqrafik icrası həyata keçirilir. Bütün bu proseslərin hər birinə redaktor tərəfindən ciddi nəzarət edilməlidir. Mətnin korrektə və redaktəsinə xüsusi fikir verilməli, məzmunun maksimum anlaşılqılı şəkildə çatdırılması təmin edilməlidir. Kitab nəşrində redaktorun oynayacağı rolun vacibliyinə bu sahədə görkəmli alim Milçin də toxunur: “Nəşriyyat işində nəşriyyat prosesinin təşkilatçısı kimi çıxış edən, onu oxucu və cəmiyyətin maraqlarına uyğun yönəldən bir işçi mütəxəssis labüddür. Bu da məhz redaktordur”(4.s.46). Müasir dərsləklərin hazırlanmasında redaktordan peşəkarlıqla yanaşı həm də redaktor iradəsi tələb olunur ki, o çapa hazırlanan dərslinin günün tələblərinə, yeni dünya düzəlinə uyğunluğuna çalışsın, milli dərslək strategiyasının uğurla həyata keçirilməsinə öz töhfəsini versin.

Dərsləklərin redaktəsi kitabın əlyazmasının qəbulu ilə başlayır. Əlyazmanı qəbul edən redaktor ona ilkin rəy verir, dərslinin məzmununu, proqrama uyğunluğunu yoxlayır, onun bölmələrini mövzular üzrə təhlil edir. Redaktor təqdim edilmiş əsərin müvafiq komissiyanın rəyindən keçib - keçmədiyini öyrənir, dərslək haqqında qərarın surəti ilə tanış olur, dərsliyə verilən rəyləri oxuyur. Redaktor əsərlə və sənədlərlə tanış olduqdan sonra əlyazmanın lazımi tələblərə cavab verib - vermədiyini yazdığı rəylə əsaslandırır. Bu rəyə əsasən əsər çap edilmək üçün nəşriyyata qəbul oluna bilər və ya göstərilən qüsurların aradan qaldırılması məqsədilə müəllifə və ya müvafiq təşkilata qaytarıla bilər. Dərsləkdə müəyyən çatışmazlıqlar olarsa əsər aparıcı redaktorun təklifi ilə əlavə mütəxəssis rəyinə göndərilə bilər. Bu zaman əlavə rəyə verilmənin səbəbləri aydın şəkildə izah edilməlidir. Əgər bu nöqsanlar elmi prinsiplərlə bağlıdırsa əsər bu sahə ilə məşğul olan nüfuzlu mütəxəssislərə göndərilir. Yaxud nöqsanlar dərslək proqramı, mövzular arasında olan uyğunsuzluqlarla bağlıdırsa bu zaman dərslək proqram - metodiki işi bilən mütəxəssisə verilir. Dərslinin əlyazması üzərində əsas iş bütün bu mərhələlər keçildikdən və əsər çapa qəbul edildikdən sonra başlayır. Əsas redaktə zamanı dərslinin dilinə, təsvirin elmiliyinə fikir verilməli, gətirilən sitatların və faktların mənbələrinin aydın göstərilməsinə xüsusi fikir verilməlidir. Adların yazılışına, ixtisar və qısaltmalara, mətnin abzaslara bölünməsinə və s. redaktor əhəmiyyət verməlidir.

Dərslıkdə elmi səviyyənin gözlənilməsi başlıca şərtədir. Dərslıyın elmi səviyyəsi yoxlanılarkən müəllifin metodiki ustalığı, materialların müasir elmi tələblərə cavab verməsi, terminlərin uyğun şəkildə yerləşdirilməsi xüsusilə diqqət mərkəzində olmalıdır. Humanitar profilli dərslıklərin hazırlanmasına müasir dövrdə xüsusi həssaslıqla yanaşılmalıdır. Çünki, humanitar profilli dərslıklər həm də milli ideologiyamızın əsas daşıyıcılarından biri kimi də əhəmiyyətlidir. Bu sahədə milli ideologiya olmadıqda və ya ona əməl edilmədikdə dərslıklər, xüsusilə də tarix dərslıkləri ciddi saxtalaşmaya məruz qalır. Bu məsələyə xüsusi önəm verən xalqımızın ümumimilli lideri H.Əliyev demişdir: “Təhsil alan gənc gərək Azərbaycanın tarixini bilsin, oxusun, öyrənsin. Amma o, köhnə dərslıklərdən bunu öyrənə bilməz. Dərslıyi hərə öz istədiyi kimi yazmamalıdır. İndi vəzifə ondan ibarətdir ki, Azərbaycanın yeni tarixi yazılmalıdır”(5). Tarix dərslıklərində ən son yeniliklər əks olunmalı, faktik materiallar yeni məlumatlar əsasında işlənməli, köhnə məlumatlar yeniləşdirilməlidir. Bunun üçün dərslık yazan müəllif müntəzəm olaraq ciddi elmi araşdırmalar aparmalı, dünyada gedən prosesləri yaxından izləməlidir.

Redaktor dərslıyın redaktəsi zamanı mövzunun nə dərəcədə açılmasına, faktik materialların mətnə uyğunluğuna fikir verməlidir. Dərslık mətnində problemlə bağlı hər cür fakta deyil, ən tipik, ən xarakterik fakta müraciət olunmalıdır. Elmi faktlar ardıcıl, bir - biri ilə əlaqəli şəkildə şərh olunmalıdır. Kitabın redaktəsi zamanı redaktor əlavə faktlara ehtiyac olub - olmadığını müəyyənləşdirməli, ikinci, üçüncü dərəcəli faktları azaltmaqla dərslıyın sadəliyinə nail olmalıdır. Fakt və rəqəmlərin sadəliyi mövzunun asan qavranılmasına müsbət təsir göstərir. Yoxlanılmamış və dəqiqləşdirilməmiş rəqəmlərin, faktların dərslıkdə yerləşdirilməsi, o cümlədən mətnlərdə uzunçuluğa yer verilməsi ciddi nöqsan hesab edilir və dərslıklərin nəşrində maksimum bunlardan qaçmaq lazımdır. Faktların əhəmiyyətindən və yerləşdirilməsindən bəhs edən professor I.Vəliyev yazır: “Mətnə çox zaman təkrarlanan faktlar da olur və bu faktlar əsərin müxtəlif yerlərində müxtəlif cür görünürsə, redaktor ona diqqəti cəlb etməli və bu uyğunsuzluqların səbəblərini müəyyənləşdirilməlidir. Faktların mənbələrlə yoxlanması da ən geniş yayılmış və etibarlı üsullardan biri sayılır”(3.s.225).

Dərsləyin tərtibatı dərş proqramından, tələbənin bilik səviyyəsinin nəzərə alınmasından, onun oxucusuna veriləcək biliklərin tutumundan çox asılıdır. Dərşlikdə məlumatlar mərhələli, sadədən mürəkkəbə doğru dinamik inkişafda verilməlidir. Hər bir bölmənin və fəslin İnformasiya tutumu nəzərə alınmalıdır. Dərşliyin giriş hissəsi, bölmələri, mündəricatı bir - birini tamamlamalıdır. Dərşlik elə tərtib edilməlidir ki, tələbə onu müstəqil şəkildə qavramaqda çətinliklərlə üzləşməsin. Müxtəlif ədəbiyyatların redaktə xüsusiyyətləri müxtəlif cür olur. Dərşliklərin redaktəsində əsas diqqət verilməli cəhətlər mövzunun aktuallığı, məzmunun elmiliyi, şərhin sistemliliyi və s.-dir ki, redaktor bunların hər birini nəzərə almalıdır. Tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələlərdən biri də əlyazmanın dili, orfoqrafik qaydalara əməl olunmasıdır. Lakin təəssüflə qeyd edə bilərik ki, bir sıra hallarda dərşliklərin nəşrində buna ikinci dərəcəli məsələ kimi yanaşılır və bu da öz növbəsində dərşliyin nöqsanlarla ortaya çıxmasına səbəb olur. Redaktor dil və üslubiyyət üzərində işləyərkən diqqətli olmalıdır. Mətnin elmi məzmunu, səviyyəsi ilə yanaşı onun dilinə də fikir verməli, əsərin daha yaxşı qavranılmasında bu amilin də həlledici olacağını əvvəlcədən nəzərə almalıdır. Bu hal tədris ədəbiyyatının redaktəsi zamanı da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Tədris ədəbiyyatına qoyulan tələblərdən biri də onun metodiki aparatının düzgün qurulmasıdır. Metodiki aparat düzgün formalaşdırılırsa tələbələrin həmin bilikləri qavramasında xeyli yüngüllük yaranar. Metodiki aparat nədir? Bu tədris ədəbiyyatının daxili formasıdır. Metodiki aparata mövzuya uyğun olan suallar, tapşırıqlar, nümunələr, izahedici sözlər, lüğətlər və s. daxildir. Onun əsas məqsədi tədris prosesində tələbələrin yaradıcı imkanlarını formalaşdırmaq, onda müstəqil bilik vərdişləri yaratmaqdır.

Dərşliklərin daha yaxşı, anlaşıqlı tərtib edilməsində metodiki aparatla yanaşı daha bir mühüm vasitə onda qrafik məlumatların, illüstrasiyaların yerləşdirilməsidir. Redaktor bu məsələni də diqqət mərkəzində saxlamalı və çalışmalıdır ki, dərşlikdə yerləşdirilmiş qrafik materiallar mövzuya uyğun olsun, ona elmilik və əyanilik gətirsin. Dərşliyin hazırlanmasında bütün bunlarla yanaşı dizayn və poliqrafik icraya da ciddi fikir verilməlidir. Bu zaman əsas fikir verilməlidir ki, dizayn, poliqrafik icra maksimum səviyyədə mətnin qavranılmasına, kitabın populyarlığına xidmət etsin. Dərşliyin yığıcı zamanı şrift

seçiminə də ciddi fikir verilməli, onun ölçüsü nəzərə alınmalıdır. Dərslük nəşrində şrift müxtəlifliyinə də yol vermək olar. Lakin çalışmaq lazımdır ki, bu müxtəliflik əsərə qarışıqlıq deyil, harmoniya gətirsin, mövzunun ayrı - ayrı hissələrinin qabardılmasında, fərqləndirilməsində öz sözünü desin. Dərs kitablarının çap edildiyi kağıza da xüsusi diqqət verilməlidir. Bu kağızlar yüksək keyfiyyətli, sanitariya tələblərə cavab verən kağızlar olmalı, eyni zamanda uzun müddət istifadəyə yararlı olmalıdır. Çünki, dərslüklər nisbətən stabil nəşrlərdir və onlardan müxtəlif dövrlərdə, müxtəlif oxucular istifadə edirlər.

Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində ali məktəb dərslüklərinin yenidən yazılması və nəşri qarşıya çıxan ən aktual problemlərdən biridir. Respublikamızda aparılan təhsil islahatları, dünya təhsil sistemində inteqrasiya məsələləri bu istiqamətdə bütün səylərin birləşdirilməsini daha da zəruri edir. Bütün bunlar alimlərimizin qarşısına mühüm vəzifələr qoymuşdur. Bu vəzifələr, hər şeydən əvvəl, ölkəmizin təhsil sisteminin daha da təkmilləşdirilməsindən, dünya standartlarına cavab verə biləcək mütərəqqi islahatlar aparılmasından, bəşəriyyətin əldə etmiş olduğu elmi və mənəvi dəyərlərə əsaslanan, dərs proqramları və dərslüklər hazırlanmasından, tədris sisteminin təşkilində səmərəli üsullardan, o cümlədən müasir texniki vasitələrdən müvəffəqiyyətlə istifadə edilməsindən və s. ibarətdir. Bu mühüm və mürəkkəb vəzifələrin öhdəsindən gəlmək üçün ali məktəb kollektivləri, görkəmli pedaqoq - alimlər öz qüvvələrini birləşdirməli, yeni, günün tələblərinə uyğun proqramların və dərslüklərin yaradılmasını ön plana çəkməlidirlər.

Ədəbiyyat

1. Axundov B., Mahmudov M. *Nəşriyyat işinin əsasları. Dərs vəsaiti.* -B.: *Aspoliqraf*, 2006. - 223 s.
2. Umudlu I. *Kitab nəşri bu gün.* - B.: *Əbilov və oğulları nəşriyyatı*, 2004. - 321 s.
3. Vəliyev I. *Redaktənin əsasları.* - B.: *Günəş nəşriyyatı*, 2005. - 280 s.
4. Мильчин А.Э. *Методика редактирования текста.* - М.: *Книга*, 1980. - 320 с.
5. *Azərbaycan qəzeti.* - 2000. - 23 avqust.
6. *Azərbaycan müəllimi.* - 2000. - 30 avqust.

Алемдар Байрамов

*Особенности подготовки к печати, редактирования и
составления пособия для высших учебных заведений в
современный период*

РЕЗЮМЕ

В современной эпохе издание учебников для высших учебных заведений является актуальной проблемой. Учебники должны соответствовать международным стандартам. В то же время должны особо учитываться их редактирование и составление. В составлении учебников выбор шрифта и их дизайн является важным вопросом.

Эта статья посвящена данной проблеме.

Alemdar Bayramov

*Preparing for publishing, designing and editorial specific of the
higher school's book in contemporary priod*

SUMMARY

Writing the higer instutes of education's textbooks is actual problems in the modern period. The textbooks must be combined with world standard. At that time must be thedught of the design and editing of them. One problem of the design of the textbooks is chosing of design and print.

The article is devoted to the dealing problem.

